

**Edukacja polonistyczna
jako zobowiązanie**

**Powszechność
i elitarność polonistyki**

NR 3614

Edukacja polonistyczna jako zobowiązanie

Powszechność i elitarność polonistyki

Tom II

Redakcja naukowa

Ewa Jaskółowa, Danuta Krzyżyk, Bernadeta Niesporek-
-Szamburska, Małgorzata Wójcik-Dudek

przy współpracy

Diany Jagodzińskiej i Aleksandry Zok-Smoły

Redaktor serii: Dydaktyka Języka i Literatury Polskiej
Ewa Jaskółowa

Recenzenci

Krystyna Gąsiorek, Henryk Gradkowski, Krystyna Zabawa

Spis treści

Rozdział 1

Sztuka uczenia. Nauczyciel i jego warsztat

Stanisława Niebrzegowska-Bartmińska	
Tekstocentryzm a kwestie podmiotowości w edukacji polonistycznej	11
Witold Bobiński	
Uczniowskie prawo do <i>reader's response</i> . Czy Celtowie i Australijczycy najtrafniej odczytali testament Wóycickiego?	23
Krystyna Koziółek	
Literatura i „dobre życie”. Zagubione powinności kształcenia literackiego	35
Dominik Borowski	
Na peryferiach... Miejsce literatury dla młodzieży w kształceniu polonistycznym	45
Dorota Karkut	
Rodzice i nauczyciele zapraszają do świata książki — o rozwijaniu zainteresowań i postaw czytelniczych dzieci i młodzieży	57
Zofia Zasacka	
Nie musi być nudnie! Literatura piękna w szkole a uczniowskie motywacje czytelnicze.	71
Paweł Sporek	
Co czytać we współczesnej szkole? Wobec kanonu — kryteria doboru lektury (szanse, możliwości, zagrożenia)	87
Beata Gromadzka	
Myśleć jak artysta. Jeszcze raz o kontakcie ze sztuką jako źródle postawy twórczej	101

Natalia Spsychalska	
Dlaczego nauczanie poezji jest ważne?	119
Piotr Bogalecki	
Spotkanie parasola i maszyny do szycia? Sztuka najnowsza w dydaktyce polonistycznej	135
Jan Zdunik	
Pod rękę z literaturą. O wykorzystaniu psychologii na lekcjach języka polskiego	147
Tomasz Wroczyński	
Najnowsza literatura polska w podręcznikach do szkół ponadgimnazjalnych: gatunki, style, formy	161
Beata Kapela-Bagińska	
(Wy)Grać na polskim! — gry dydaktyczne jako metody wspomagające proces edukacji na różnych etapach kształcenia	175
Marta Bolińska	
Metoda projektu w edukacji humanistycznej (<i>Świętokrzyski System Wspierania Talentów — Fascynujący Świat Nauki</i>)	187
Mariola Wilczak, Sylwia Pikula	
„Biuletyn Polonistyczny” jako przestrzeń dialogu polonistów	203

Rozdział 2

Polonistyka wobec wyzwań nowoczesności

Piotr Łuszczkiewicz	
Wykładowca medialny czy umedialniony?	213
Kordian Bakuła	
Człowiek myszkujący. Przyczynek do antropologii początku XXI wieku	223
Agnieszka Kopacz	
Środowisko cyfrowe i edukacja polonistyczna — kilka słów o dobrych praktykach.	241
Anna Wileczek	
Czytanie i pisanie na ekranie. (Samo)kształcenie kompetencji komunikacyjnych młodszych dzieci	251
Ilona Copik, Eugeniusz Szymik	
Rola Internetu w podejmowaniu aktywności uczenia się ucznia szkoły podstawowej	265

Renata Bryzek	
Polonistyczne czytanie ikonicznych tekstów kultury w wirtualnej rzeczywistości	281
Agnieszka Kulig	
Z sieci do zeszytu. Media społecznościowe w pracy ze szkolną lekturą	297
Joanna Hobot-Marcinek	
<i>Dlaczego klasycy?</i> — o zagrożeniach i perspektywach ponowoczesnej edukacji polonistycznej	311

Rozdział 3

Szkoła dobrych praktyk polonistycznych

Grażyna B. Tomaszewska	
Tak mało czy tak dużo? O interpretacji <i>Daru</i> Czesława Miłosza w gimnazjum	323
Janusz Waligóra	
<i>Niech staną zegary...</i> Od mowy pogrzebowej do poetyckich figur utraty i żalu — rozpoznania i próby literackie	341
Magdalena Paprotny	
Trzy daty śmierci i sześć pogrzebów — od tajemnicy do lektury <i>Trenów</i> . O wykorzystaniu kontekstów w szkolnych spotkaniach z Janem z Czarnolasu	359
Jadwiga Maksym-Kaczmarek	
Problem komunikacji na lekcjach języka polskiego w kontekście poezji Wisławy Szymborskiej	371
Aleksandra Dusza, Katarzyna Krulicka	
Rozbijanie frazeologizmów w twórczości Wisławy Szymborskiej	385
Wioletta Żórawska	
Oni i wiersze, czyli licealista sam na sam z tekstami Cypriana Norwida	395
Anna Radzewicz-Bork	
Implikacje metodyczne poetyckiej rozmowy Miłosza z Mickiewiczem	405
Agata Kucharska-Babula	
Pieśni Mieczysława Karłowicza na lekcjach języka polskiego w liceum — rozważania na podstawie wybranych <i>Preludiów</i> Kazimierza Przerwy-Tetmajera	417

Małgorzata Antusiewicz	
Kulturowa teoria literatury a uczniowska recepcja tekstów kultury	431
Natalia Grzeszczuk	
Poststrukturalistyczne strategie interpretacyjne a poezja współczesna — <i>Radość pisania</i> Wisławy Szymborskiej w szkole ponadgimnazjalnej	445
Monika Polok	
Projekty lekcji filologiczno-filozoficznych o ludzkim doświadczeniu na przykładzie <i>Czarnych sezonów</i> Michała Głowińskiego	459
Ewa Ogłóza	
Dzieło i twórca: Hans Christian Andersen. Polonistyczny projekt edukacyjny	469
Maria Szoska	
Źle obejrzone... O możliwościach interpretacyjnych filmu na lekcjach języka polskiego w gimnazjum	487
Justyna Hanna Budzik	
Inspiracje dydaktyczne dla edukacji filmowej: alternatywy dla modelu „przyliterackiego”	501
Wiesława Wantuch	
Teatr w działaniu, czyli o warunkach rozwoju kompetencji interpretacyjnych gimnazjalistów (na przykładzie projektu <i>Laboratorium teatralne</i>)	515
Andrzej Król	
Kawiarenki Literackiej polonistyczne zobowiązanie	531

Rozdział 4

Egzaminy:**opisywanie i testowanie kompetencji uczniów**

Lidia Wiśniewska, Marek Urbanowicz	
Egzaminy szkolne obecne i pożądane. Głosy z III i IV Forum Edukacyjnego Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza	541
Alicja Jakubowska-Ozóg	
Umiejętności interpretacyjne uczniów na przykładzie prac „olimpijskich” w szkole średniej — oczekiwania i wyniki	551
Maria Romanowska	
Interpretacja na egzaminie maturalnym — oczekiwania i problemy	563
Posłowie	577

Posłowie

Artykuły zebrane w dwóch tomach publikacji — efekcie pracy II Kongresu Dydaktyki Polonistycznej — zostały wygłoszone w listopadzie 2015 roku, w chwili gdy po wyborach parlamentarnych nowe władze zapowiadały istotne zmiany w Polsce. Wówczas jeszcze ani organizatorzy Kongresu, ani prelegenci nie wiedzieli do końca, co czeka polską edukację. W niektórych wystąpieniach słyhać troskę i zaniepokojenie dotyczące dalszych losów badań edukacyjnych. Sławomir Jacek Żurek, podsumowując badania edukacyjne i ich konsekwencje, pokazywał zadania, które powinny być realizowane do 2020 roku. Działania Ministerstwa Edukacji Narodowej, pospieszne i chaotyczne przygotowywanie podstawy programowej dla szkoły podstawowej oraz likwidacja gimnazjów, które z takim trudem przebijają się w systemie edukacji od 1999 roku, spowodowały, że wiele postulatów wyartykułowanych w przedstawionych do druku artykułach wydaje się zdezaktualizowanych. Dotyczy to zwłaszcza propozycji doskonalenia badań nad osiągnięciami gimnazjalistów oraz budowania procesu dydaktycznego na tym etapie kształcenia, a także rozwijania czytelnictwa przez proponowanie uczniom lektury, która budziłaby ich zainteresowanie i stawała się przyjemnością.

Wedle ustawy mającej wejść w życie od roku szkolnego 2017/2018 uczniowie klas VI nie pójda już do gimnazjum, a w klasach VII i VIII otrzymają dwa zestawy lektur: obowiązkowych i nadobowiązkowych, które mają stanowić sztywny kanon tekstów czytanych przez wszystkich. *Uczniowskie prawo do „reader’s response”*, przedstawione i uargumentowane przez Witolda Bobińskiego, może wydawać się zagrożone, a optymistyczne zapewnienia Zofii Zasackiej, że w szkole „nie musi być nudnie”, zdają się zupełnie tracić siłę przekonania.

Możliwości wykorzystania współczesnych mediów i środowiska cyfrowego, w jakim funkcjonuje współczesny młody człowiek, przedstawione w rozdziale *Polonistyka wobec wyzwań nowoczesności*, wydają się jedynie pobożnymi życzeniami. Proponowane w artykułach współczesne konteksty odczytywania utworów klasycznych, takich jak choćby *Treny* Jana Kochanowskiego, mogą się natomiast wydawać elitarnym kaprysem, który nijak się ma do proponowanych treści nauczania.

Warto jednak dostrzec w propozycjach badań i rozwiązań dydaktycznych, skrojonych na miarę jeszcze (krótko) obowiązującej podstawy programowej, elementy, które nie podlegają wymianie bez względu na zmieniające się programy edukacyjne, jak usytuowanie ucznia w centralnym miejscu procesu dydaktycznego i dążność do budzenia jego refleksji intelektualnej, wynikającej z myślenia o literaturze i języku, materializowanej w pisemnej i ustnej interpretacji różnych tekstów kultury.

W sprawie wstępnego projektu tzw. podstawy programowej wypowiedziały się środowiska badaczy, a wśród nich Komisja Edukacji przy Komitecie Nauk o Literaturze PAN oraz Zespół Dydaktyczny Rady Języka Polskiego. Opinie o projekcie dokumentu przedstawione przez ekspertów ze środowisk naukowych są jednoznacznie negatywne. Czytamy w nich m.in., że:

Projekt dokumentu trudno uznać za podstawę programową, której funkcją powinno być regulowanie procesu kształcenia polonistycznego w nowej strukturze szkoły podstawowej i w całym systemie edukacji. Projekt ten nie spełnia elementarnych wymagań merytoryczno-dydaktycznych, jakie stawia się dziś przed nowoczesną edukacją humanistyczną. [...] Z treści projektu podstawy programowej wynika, że jest ona oparta na braku zaufania do ludzi, którzy bezpośrednio pracują z młodzieżą. Zaproponowana podstawa programowa w istocie jest programem zawierającym szczegółowe treści nauczania. Nauczyciel nie tylko został pozbawiony prawa wyboru lektur (co jest najbardziej widoczne), ale również prawa dostosowywania toku nauczania do potrzeb uczniów i do własnej koncepcji dydaktycznej. Treści nauczania zostały bez reszty dookreślone w szczegółowych zapisach odnoszących się do każdej klasy.

Niepokoi również wyłaniający się z dokumentu obraz ucznia. To odtwórca przekazanych mu wiadomości. Kształcenie językowe zasadniczo ogranicza się do abstrakcyjnej dla ucznia wiedzy gramatycznej, natomiast kształcenie literackie nie zakłada samodzielności myślenia, przyjemności lektury, aktywności czytelniczej, opiera się wyłącznie na przymusie. Wiele z proponowanych lektur

to pozycje dziś już zdecydowanie przestarzałe i anachroniczne. Nie ma utworów z nowoczesnej literatury dla dzieci i młodzieży, w której podejmowane są bardzo istotne dla młodych ludzi problemy. Sprzeciw budzi zarówno brak utworów z klasyki światowej, jak i rozkład materiału niezgodny z wiedzą o psychologii rozwojowej dziecka¹.

Oceniany dokument nie spełnia wymagań podstawy programowej, mającej określać wspólne kierunki działania wszystkich nauczycieli i uczniów, ale też dającej wybór uczestnikom procesu edukacyjnego. Mamy tu bowiem do czynienia z rodzajem narzucanego z góry programu nauczania, przyporządkowującego wybrane arbitralnie treści do poszczególnych klas, bez uwzględnienia różnorodności potrzeb i możliwości uczniów. Ogranicza to znacząco wolność wyboru nauczycieli (ich zespołów) oraz uczniów i oznacza powrót do trybu nakazowego w postaci dokumentu sygnowanego – w formie stosownego rozporządzenia – przez Ministra Edukacji Narodowej².

Artykuły wygłaszane na Kongresie i zamieszczone w obu tomach książki powstały na bazie przeświadczenia o tekstologicznych założeniach wciąż obowiązującej podstawy programowej. A na jakich oparli się Autorzy nowego programu? – dopytują językoznawcy, specjaliści dydaktycy z Rady Języka Polskiego. Wskazują oni, że:

Zwłaszcza kształcenie językowe potraktowano w sposób przypominający XIX-wieczne wzorce nauczania gramatyki, co oznacza odejście od perspektywy tekstocentrycznej i zaprzeczenie wartości integracji różnych dziedzin wiedzy polonistycznej w wieloaspektowym rozwijaniu kompetencji językowych i komunikacyjnych uczniów³.

Pozostaje zatem nadzieja, że wstępny projekt podstawy programowej, która jest *de facto* programem, ulegnie zasadniczej zmianie, oraz że twórcy nowego ładu edukacyjnego wezmą pod uwagę opinie i głosy ekspertów. Wystąpienia zaprezentowane w obu tomach oddawanej właśnie do rąk Czytelników publikacji mogą służyć pomocą w zbudowaniu nowego *curriculum*, pod warunkiem że prace nad nim nie będą się odbywać w bezrefleksyjnym pośpiechu.

Ewa Jaskółtowa

¹ Fragment opinii Komisji Dydaktycznej KNoL PAN.

² Fragment opinii Zespołu Dydaktycznego Rady Języka Polskiego.

³ Ibidem.

Redaktor Mariola Massalska
Projekt okładki Magdalena Starzyk
Korektor Aleksandra Zok-Smoła
Łamanie Edward Wilk

Copyright © 2016 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-226-3188-1
(wersja drukowana)
ISBN 978-83-226-3189-8
(wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 36,25. Ark. wyd. 37,5.
Papier Alto 90 g/m², vol. 1.5 Cena 70 zł (+ VAT)

Druk i oprawa: „TOTEM.COM.PL Sp. z o.o.” Sp.K.
ul. Jacewska 89, 88-100 Inowrocław